

ми і засобами методичного характеру знаходять своє відображення в слідчій практиці, адже принципи наукової розробки криміналістичної методики, які, в свою чергу, розробляються науковцями, повинні знайти своє відображення в ході її застосування при розслідуванні по конкретній кримінальній справі.

Говорячи про проблеми розробки принципів криміналістичної методики, слід зауважити, що, перш за все, вони повинні бути чітко уніфікованими та розмежованими за теоретичним та практичним призначенням. При цьому мова має йти про систему принципів криміналістичної методики. Також варто зазначити, що ті вчені, які розробляють окремі криміналістичні методики, безпосередньо повинні керуватись загальними принципами.

Після попередніх суджень хотілось би висловити своє бачення щодо даної проблематики.

Принципи криміналістичної методики розслідування злочинів – це сукупність основоположних засад, керівних ідей, які виражають зміст та сутність даної криміналістич-

ної теорії, носять теоретичний і практичний характер та безпосередньо направлені на здійснення розслідування.

Система принципів криміналістичної методики повинна мати такий вигляд:

1) Теоретичний рівень:

– принципи криміналістичної методики як розділу криміналістики;

– принципи формування (розробки) окремих криміналістичних методик;

2) Практичний рівень:

– принципи застосування (адаптації) криміналістичних методик стосовно окремого випадку розслідування.

На нашу думку, слід вважати завданням криміналістичної науки розробку та чітке виділення теоретичних і практичних принципів криміналістичної методики, застосування яких сприяло б реалізації їх в практичній діяльності по боротьбі зі злочинністю. У такому випадку розроблені методичні рекомендації будуть мати практичний сенс та виконувати покладені на них функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Криміналістика : Підручник / Кол. авт. : В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2008. – 464 с.
2. Драпкин Л. Я. Криминалистика / Л. Я. Драпкин, В. Н. Карагодин. – М. : Проспект, 2007. – 672 с.
3. Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений : Текст лекций / А. Н. Колесниченко. – Харьков : Юрид. Ин-т, 1976. – 28 с.
4. Селиванов Н. А. Советская криминалистика : система понятий / Н. А. Селиванов. – М. : Юрид. лит., 1982.
5. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : Монографія / В. В. Тищенко // Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2007. – 121 с.
6. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : дис...доктора юрид. наук за спец. : 12.00.09 / Б. В. Щур. – Харків, 2011 – 407 с.

УДК 343.123.1(477)

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ВИМОГИ, ЩО СТАВЛЯТЬСЯ ДО УХВАЛ СЛІДЧОГО СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Чорноморець Т.О.,
магістр юридичного факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена висвітленню питання гносеологічних та правових вимог, що ставляться до рішень слідчого судді в кримінальному провадженні України. Звернуто увагу на проблемні аспекти правових вимог, а саме: законності, обґрунтованості та вмотивованості судових рішень слідчого судді. Обґрунтовано актуальність віднесення до правових вимог вимоги справедливості та виконаності судового рішення, що має знайти своє відображення у статті 370 Кримінального процесуального кодексу України. Запропоновано визначити окремо статтю в Кримінальному процесуальному кодексі України загальні вимоги, що ставляться до ухвал слідчого судді стосовно заходів забезпечення кримінального провадження, як це зроблено стосовно ухвал слідчого судді при вирішенні питання про застосування запобіжних заходів. Також акцентується увага на судовій практиці, що пов'язана з проблемами виконання ухвал слідчого судді.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, слідчий суддя, судові рішення, ухвали слідчого судді.

Чорноморець Т.О. / ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ ТРЕБОВАНИЯ, ПРЕДЪЯВЛЯЕМЫЕ К ПОСТАНОВЛЕНИЯМ СЛЕДСТВЕННОГО СУДЬИ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ УКРАИНЫ / Юридический факультет Киевского национального университета имени Тараса Шевченка, Украина

В статье анализируется вопрос гносеологических и правовых требований, предъявляемых к решениям следственного судьи в уголовном производстве Украины. Обращено внимание на проблемные аспекты правовых требований, а именно: законности, обоснованности и мотивированности судебных решений следственного судьи. Обоснована актуальность отнесения к правовым требованиям требования справедливости и выполнимости судебного решения, что должно найти свое отражение в статье 370 Уголовного процессуального кодекса Украины. Предложено определить отдельной статьей в Уголовном процессуальном кодексе Украины общие требования, предъявляемые к постановлениям следственного судьи о мерах обеспечения уголовного производства, как это сделано относительно постановлений следственного судьи при решении вопроса о применении мер пресечения. Также акцентируется внимание на судебной практике, связанной с проблемами выполнения постановлений следственного судьи.

Ключевые слова: уголовное производство, досудебное расследование, следственный судья, судебные решения, постановления следственного судьи.

Chornomorets T.O. / EPISTEMOLOGICAL AND LEGAL REQUIREMENTS, CONCERNING TO THE DECISION OF THE INVESTIGATING JUDGE IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF UKRAINE / Law faculty of Taras Shevchenko National University, Ukraine

The article is devoted to the question of the epistemological and legal requirements that relate to the decisions of the investigating judge in criminal proceedings of Ukraine. It is concluded that the requirements are epistemological certainty in the quality of new knowledge investigating judge, to which he came as a result of criminal procedural knowledge.

Attention is paid to the problematic aspects of the legal requirements, namely the legality, validity and motivation court rulings of investigating judge.

In respect of such claims as justice of the court rulings, the article noted that the Criminal Procedure Code of Ukraine, unfortunately, such as requirement is not clearly fixed, but a conclusion can be made, firstly, based on the general principles of criminal proceedings, namely the part 1

of Article 21 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and, secondly, – the provisions of paragraph 3 of Article 337 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which defines the scope of judicial review.

Requirement feasibility of solutions is understood as the ability and possible to perform a decision of the competent entity. That is, any investigative judge must be executable, namely implemented using real credit performance.

Based on this, actuality referring to the legal requirements and the demands of justice feasibility of a judgment that should be reflected in Article 370 of the Criminal Procedural Code of Ukraine.

Proposed to define a separate article in the Criminal Procedure Code of Ukraine general requirements that relate to the decisions of the investigating judge in relation to the measures of criminal proceedings, such as decisions made in relation to an investigating judge in deciding on the application of preventive measures.

Also focuses on jurisprudence, related to performance issues rulings investigating judge.

Key words: criminal proceedings, pre-trial investigation, the investigating judge, court rulings, decision of investigating judge.

Результати правової оцінки слідчим суддею обставин справи повинні прийняти кримінально-процесуальну форму, тобто бути закріплені у процесуальних актах-рішеннях. До процесуальних рішень слідчого судді пред'являються відповідні гносеологічні і правові вимоги.

Слід відзначити, що даному питанню не приділялася належна увага в наукових джерелах кримінального процесу, тому дослідження даної проблематики є досить актуальним, як у наукових, так і у навчальних цілях.

Метою статті є дослідження питання гносеологічних та правових вимог, що ставляться до рішень слідчого судді в кримінальному провадженні України, а також акцентується увага на судовій практиці, що пов'язана з проблемами виконання ухвал слідчого судді.

Гносеологічні вимоги полягають у якісній визначеності того нового розуміння знання, до якого доходить слідчий суддя в результаті обґрунтування свого рішення. Таким чином, гносеологічні вимоги полягають у якісній визначеності нового знання слідчого судді, до якого він приходить у результаті кримінально-процесуального пізнання.

В тісному зв'язку із гносеологічними вимогами знаходяться і правові вимоги до рішень слідчого судді, які у сукупності забезпечують реалізацію завдань КПК України, а саме: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Правовими вимогами являються ті вимоги, що закріплені в нормах КПК України.

Значимо, що до ухвал слідчого судді повинні застосовуватися і загальні вимоги, що стосуються судових рішень в цілому, а саме законність, обґрунтованість, вмотивованість, а також справедливості та виконуваність рішень. На таку вимогу вказується і у ст. 370 КПК України «Законність, обґрунтованість і вмотивованість судового рішення» [1].

Так, відповідно до ч. 2 ст. 370 КПК України законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених цим Кодексом [1].

Щодо обґрунтованості, то ч. 3 ст. 370 КПК України встановлює, що обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до ст. 94 цього Кодексу [1]. Проте, трактування вимоги обґрунтованості процесуального рішення в теорії кримінального процесу є неоднозначним. Одні вчені обґрунтованість рішень характеризують з урахуванням її співвідношення з істинністю й розглядають ці поняття як тотожні, інші інтерпретують її виходячи зі специфіки підстав відповідного процесуального акта [2, с. 66]. Приєднуємося до думки вчених В.С. Зеленецького та Ю.М. Грошевого, які поняття «обґрунтованість» пов'язують з наявністю у спра-

ві доказів, підтверджуючих правильність зроблених на їх підставі висновків [3, с. 69; 4, с. 73]. Обґрунтованість будь-якого рішення лише базується на доказах, а не зводиться до них, оскільки обставини, на підставі яких приймається рішення, можуть бути доведені, але саме рішення викладено непереконливо, а значить, і сприйнято як необґрунтоване. Ось чому така вимога не повинна отожднюватися з доведеністю тих чи інших обставин по тому чи іншому кримінальному провадженню. Значення обґрунтованості рішень слідчого судді полягає в забезпеченні: а) законності при провадженні слідчих дій та застосування примусових заходів, які обмежують права учасників кримінального процесу; б) формування стандартів діяльності органів досудового розслідування, необхідності обов'язкового обґрунтування ними власних рішень; в) реалізації права на судовий захист в аспекті подальшого оскарження судових рішень та здійснення їх перевірки судом вищестоящої інстанції; г) переконливості висновку слідчого судді, а в кінцевому випадку – авторитету судової влади, довіри суспільства до її рішень.

Будь-яке рішення слідчого судді не може бути визнано обґрунтованим, якщо воно не вмотивоване. Вмотивованість процесуального рішення означає, що в ньому повинні бути викладені відповідні аргументи, які покладені до основи прийнятого рішення. Вмотивування є своєрідним лінгвістично оформленим засобом вираження зовні не тільки внутрішнього переконання слідчого судді, а й процесу мислення по обґрунтуванню відповідних висновків. Визначеність і точність мотивів процесуального рішення слідчого судді надають йому переконливості, створюють у учасників процесу впевненість у правильності висновків, які в ньому містяться. Вимога вмотивованості – це не тільки суттєвий, але й основний елемент описово-мотивувальної частини рішення слідчого судді, зовнішнє вираження обґрунтованості та інших вимог прийнятого акта. Такими є, наприклад, логічність, тобто відповідність суджень, умовиводів і висновків, які містить процесуальний акт, вимогам загальних законів логіки. Якщо рішення логічно не зв'язане, непослідовне, неаргументоване, то воно є суперечливим, а тому необґрунтованим і одночасно нелогічним. Тобто, на нашу думку, таку вимогу до рішень слідчого судді, можна розкривати як правильність та порядок викладення ходу мислення судді при обґрунтуванні рішення. Таке положення і відображено у ч. 4 ст. 370 КПК України.

Зауважимо, що справедливість особливого значення набуває щодо рішень, які пов'язані із забезпеченням прав учасників процесу. У зв'язку з цим вважаємо, що справедливість як основна правова вимога повинна пред'являтися до тих рішень слідчого судді, які пов'язані із вирішенням питання щодо обмеження конституційних прав особи при здійсненні кримінального провадження, а не, як вважає частина науковців, – виключно кінцевого рішення у кримінальному провадженні – вироку. Щодо такої вимоги як справедливість судового рішення, то слід відмітити, що в КПК України, на жаль, така вимога чітко не закріплена, однак висновок про таке можна зробити, виходячи із загальних засад кримінального провадження, а саме ч. 1 ст. 21 КПК України, де вказано, що кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, ство-

реним на підставі закону, та положень ч. 3 ст. 337 КПК України, в якій зазначено, що з метою ухвалення справедливого судового рішення та захисту прав людини та її основоположних свобод суд має право вийти за межі висунутого обвинувачення, зазначеного в обвинувальному акті, лише в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це покращує становище особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження.

Вимога виконуваності рішень також не знайшла свого законодавчого закріплення у КПК України. Зазвичай, вона розуміється як здатність та забезпечена можливість виконання того чи іншого рішення компетентного суб'єкту [2, с. 17]. Тобто, будь-яке рішення слідчого судді має бути виконуваним, а саме реалізовуватися за допомогою реальних засобів виконання.

На даний час існують непоодинокі випадки проблем виконання ухвал слідчого судді. Наведемо для прикладу проблемні питання, що виникають на практиці під час виконання ухвал слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів. Так, по-перше, виникає питання, пов'язане з тим, на який орган досудового розслідування слід покласти обов'язок виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, які знаходяться в іншому за територіальністю місці, ніж те, де проводиться досудове розслідування, оскільки законодавцем вирішення цього питання не передбачено. В переважній більшості виконання таких ухвал покладається на слідчого або прокурора, який звернувся з відповідним клопотанням, однак, існують думки серед слідчих суддів про необхідність покладення обов'язку виконання таких ухвал на орган досудового розслідування, який територіально знаходиться за місцем розташування речей або документів, тимчасовий доступ до яких було дозволено ухвалою слідчого судді. По-друге, існує проблема, пов'язана з тим, що особа, у володінні якої знаходяться речі чи документи, посилається на вимоги ч. 2 ст. 165 КПК України, вимагає від особи, на яку у відповідності до ухвали слідчого судді покладено її виконання, пред'явлення оригіналу такої ухвали, в той час як оригінал ухвали слідчого судді знаходиться в суді в матеріалах за клопотанням. Тобто такі випадки підтверджують факт недосконалості норм КПК України.

У зв'язку з цим вважаємо, що виконуваність як основна правова вимога також повинна висуватися до рішень слідчого судді і повинна знайти своє законодавче закріплення у КПК України.

Що стосується правових вимог щодо окремих ухвал слідчого судді, зазначимо наступне. Такі вимоги знаходять своє закріплення у багатьох нормах КПК України. Так, зазначається в загальному вимоги до ухвали слідчого судді про застосування запобіжних заходів (ст. 196 КПК України), що в подальшому деталізується в наступних положеннях КПК України: вимоги до ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ч. 3 ст. 183 КПК України) тощо; вимоги до ухвал слідчого судді щодо проведення слідчих (розшукових) дій (вимоги до ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи – ст. 235 КПК України; до ухвали про доручення проведення експертизи – ч. 7 ст. 244 КПК України тощо); вимоги до ухвал слідчого судді на проведення негласних слідчих (розшуко-

вих) дій в загальному визначені ч. 4 ст. 248 КПК України, а також додаткові вимоги – у ч. 2 ст. 263 КПК України (ухвала слідчого судді про дозвіл на зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж), ч. 3 ст. 264 КПК України (ухвала слідчого судді про дозвіл на зняття інформації з електронних інформаційних систем), ч. 3 ст. 268 КПК України (ухвала слідчого судді про дозвіл на установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу) тощо. Натомість загальні вимоги, що ставляться до ухвал слідчого судді стосовно заходів забезпечення кримінального провадження не визначені в КПК України. Зазначається лише в окремих статтях вимоги стосовно конкретних заходів, як-то: вимоги до ухвали слідчого судді про вирішення питання про відсторонення від посади – ч. 3 ст. 157 КПК України, до ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів – ст. 164 КПК України, до ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу – ст. 190 КПК України тощо. Це питання вирішено у п. 11 Інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05 квітня 2013 року № 223-558/04-13 «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження». Так, ухвала слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження повинна відповідати вимогам закону, містити чіткі формулювання, вказівку на вчинення конкретних дій, наприклад, надати (ким та кому) тимчасовий доступ до речей і/або документів (яких саме) чи надати тимчасовий доступ до речей і/або документів та можливість вилучити їх. В ухвалі про задоволення клопотання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження слідчий суддя повинен зазначити строк її (ухвали) дії, враховуючи, що: 1) для запобіжних заходів, арешту майна цей строк є пропорційним строку досудового розслідування – два місяці; 2) строк тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади не може становити більше двох місяців, а строк дії тимчасового доступу до речей і документів – більше одного місяця. Слід зазначити, що в разі нездійснення представником правоохоронного органу протягом визначеного в ухвалі слідчого судді строку доступу до речей і документів слідчий з клопотанням із прокурором або прокурор має звернутися з клопотанням ще раз, зазначивши, крім іншого, обставини, що завадили йому здійснити такий доступ в межах визначеного в ухвалі слідчого судді часу [5]. На нашу думку, таке і схожі з ним питання не можуть вирішуватися в інформаційних листах, а повинні знайти своє законодавче закріплення в КПК України.

Недотримання вищевказаних вимог, що ставляться до рішень слідчого судді, стає в подальшому підставою для їх перегляду судом апеляційної інстанції.

Отже, вважаємо за необхідне ст. 370 КПК України доповнити вимогами щодо справедливості та виконуваності судових рішень, відповідно, що стосуватиметься і рішень слідчого судді, а також визначити загальні вимоги, що ставляться до ухвал слідчого судді стосовно заходів забезпечення кримінального провадження, як-то зроблено стосовно ухвал слідчого судді при вирішенні питання про застосування запобіжних заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 № 4651-VI (в редакції від 04.06.2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Зеленецький В. С. Теорія і практика обосновання рішень в уголовном процесі України / В. С. Зеленецький, Н. В. Глинська. – Серія «Юридичний радник». – Х. : Страйд, 2006. – 336 с.
3. Грошевой Ю. М. Проблеми загальної частини проекту Кримінально-процесуального кодексу України / Ю. М. Грошевой // Правова держава Україна : проблеми, перспективи розвитку : Короткі тези доп. та наук. повід. респ. наук.-практ. конф. 9-11 листопада 1995 року. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 1995. – С. 286-288.
4. Зеленецький В. С. Пізнання в кримінальному процесі / В. С. Зеленецький // Право України. – 1977. – № 4. – С. 72-74.
5. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05 квітня 2013 року № 223-558/04-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13>.